

Rowan Williams: Istennel találkozni Márk evangéliumában
Szent Maurícius Monostor – L'Harmattan, Bakonybél – Budapest, 2023. (ford. Bakos Gergely OSB)

A bakonybéli Szent Mauritiusz Monostor és a budapesti L'Harmattan kiadó közös gondozásában, a *Lectio divina* sorozatban 2023-ban megjelent, mindössze 90 oldalas kötet Rowan Williams tollából való igazi gyöngyszem. Az anglikán egyház feje 2010 nagyböjtjén a canterbury székesegyházban beszéd sorozatott tartott, s annak lejegyzését formálta olvashatóvá. A három fő fejezet címei: Az evangélium kezdete; Titokról szólni; Életre szóló passió.

A Márk-evangélium létrejöttéről szóló első fejezet felér egy oknyomozó riporttal, ugyanis pont annyi érdekes információt közöl, ami képes az olvasó érdeklődését mindig frissíteni. A szerző azzal a logikával tárja az olvasói elé az evangélium keletkezésének történetét, amivel Agatha Christie vagy Sir Arthur Conan Doyle detektívregényeiben az elkövető nyomára bukkanunk: lépésről lépésre rajzolódik ki az összefüggések. Sherlock Holmesként el-elgondolkodva fontolgatja a lehetőségeket, s ebbe élénken bevonja az olvasót is: mi van, ha így történt, mi van, ha úgy? Minden fontos kérdést körbejár az evangélium keletkezésével kapcsolatban: vajon hol és hogyan jöhetett létre, ki lehet a szerzője, mi jellemző Márkra, milyen szempontokat érvényesít az írásnál a szerző, hol írhatta meg a művet? Ugyanakkor ez az aprólékos gondosság mégsem veszik el a részletekben, hanem biztos kézzel vezeti az olvasó figyelmét az ismeretterjesztő oknyomozás ösvényén. Igazán érdekfeszítő, ahogy e kérdéseket az olyan olvasó számára is megnyitja, aki mindezekről eddig mit sem sejtett, sőt lehet, hogy még soha nem vette kezébe az evangéliumot, csak hallott a keresztények szent köny-

vének létezéséről, vagy egy templomajtó mellett látott egy könyvön álldogáló oroszánt, és elgondolkodott annak jelentéséről.

A kötet szerzője az evangélium szerzőjének személyére vonatkozóan felsorakoztatja más kutatók érveléseit is, de csak szigorúan fogyasztható mennyiségben vázolja ezeket. Szimpatikus, ahogy őszintén felvállalja egyes kérdésekben a saját maga bizonytalan álláspontját egy-egy meglátással kapcsolatban, például a keletkezés idejére vonatkozóan „a kérdésre nem látom a világos választ” (30.). Ezzel azt sugallja, hogy nekünk sem biztos, hogy el kell akadnunk az üzenet felfedezésének útján, amíg minden részlet pontosan a helyére nem kerül.

Már itt megnyilvánul a szerző erőssége, hogy az olvasóját egy pillanatra sem téveszti szem elől, a történeti áttekintés során is gondja van arra, hogy Jézus Krisztus személy hatásának következményeit az olvasóra vonatkoztassa, akit meg mer szólítani, és elgondolkodtató kérdéseket mer neki feltenni. Véleményem szerint ez nagyon bölcs hozzáállás, és az evangelizációnak igazán korszerű útja. Nem restell párhuzamot vonni a mindenkori történetmesélés szabályaival sem: a gyerek pl. nem engedi, hogy megváltoztassunk akár egy szót is a mesében, hanem kijavít, amikor nem úgy mondjuk, mint tegnap. Ezzel személyes tapasztalatokat is bevon a folyamatok megértésbe, amihez az olvasó is könnyen kapcsolódik.

Saját történeteit és megértésének folyamatát is megemlíti a szerző, amikor arról ír, hogy az egyiptomi szerzetes közösséget látogatva mit értett meg Márk evangéliumának jellegzetességéről, pusztán abból a tényből, ahogy azon a vidéken sajátosan történeteket mesélnek az emberek (32.) – ez nyilvánvalóan más, mint Angliában. Személyes kíváncsisága és érdeklődése így már az elején nagyon könnyen bevonja az olvasót a közös gondolkodásba, és szinte játékosan, mégis egyre mé-

lyebben meghívja abba a kapcsolatba, amely az evangélium üzenetén keresztül Isten új helyét kívánja felfedni az ember életében.

A könyv második fejezetének címe: Titokról szól. Alcímei: Miért a csodák? Miért a példázatok? Miért a félreértések? Talán ha a fordításban az alcímek így szólnának: Miért pont / miért éppen a csodák/ példázatok / a félreértések?, akkor az – szerintem – jobban utalna arra, hogy vajon a csodák, a példázatok, a félreértések miként vezetnek a messiási titok megértéséhez.

Mindenesetre a második fejezetben is folytatódik a tudományos ismeretterjesztő oknyomozás, amely egyre közelebb visz Isten titkához, ahhoz a paradoxonhoz, amely egyszerre kíván elhallgatást és meghirdetést. Az igazság, amelynek befogadására készít, olyan paradoxon, amelyet szükséges, hogy megértsünk, mégis mindezt olyan alázattal kell tennünk, hogy egy pillanatra se higgyük, hogy már megértettük azt. Erre figyelmeztet szerzőnk már a második fejezet elején, egyre fokozva a kíváncsiságot az olvasóban.

Kiemeli azt, hogy Márk evangéliumában Jézus minden csodatétele után titoktartásra buzdítja azokat, akik a csodát látták, s ezzel ellentmondásos helyzetet teremt, hiszen az Isten országának közelségét épp meghirdetni készül, s azt nyilvánossá kellene tennie. Ám Jézus nem akármilyen módon szeretné ezt megtenni: nem a csodákat akarja használni Isten jótékony uralmának bebizonyítására. A csodák véghezvitele mintegy mellékhatása mindannak, hogy Isten közel van hozzánk. A szerző ezzel hívja fel figyelmünket az evangélista módszerére, s arra a tényre, hogy Jézus véletlenül sem a csodáinak erejével szeretné elnémítani ellenfeleit, és nem ezáltal hívja fel követői figyelmét Isten mindent felülmúló tervére.

Szerzőnk a buddhizmusból vett párhuzamra utal, amikor felidézi, hogy ott a tanítványnak egyetlen kis történeten kell el-

mélkednie egészen addig, amíg rá nem jön, hogy mindennapi kategóriával nem képes azt megérteni: számára ez a megvilágosodás (54.). Márk evangéliuma is arra hívja minden kor olvasóját, hogy saját életükben éljék át, amit Jézus első tanítványai. „Márk olyan közösségek életét célozza meg, akik épp felelemben élnek és épp tájékozódási képességük elvesztését élik át” (55.) – ezzel a mondattal mintegy befelé fordítja olvasója tekintetét, s kimondatlanul felteszi neki a kérdést, hogy miként állsz Istennel, és rá mersz-e tekinteni ebben a mélységben, hogy megvilágosodj? Olyan Istent mutat be, aki nem fog lejönni a mennyből, és megoldani a problémákat, hanem már belül van, bennünk él, és belülről alakítja át az események menetét. E szédítő mélységet kedvességgel és gyöngéd humorral tárja elénk a szerző, s hív egyre mélyebbre a legbelső titok felé, abba a kapcsolatba, amit Jézus maga kezdeményez velünk szívünk legmélyén, mielőtt az még tudatosulna bennünk.

Az 56. oldalon meglepő, ugyanakkor nagyon is emberi dolgot tesz: hátrapoloz Márk evangéliumának végéhez. Ehhez is igen könnyű csatlakoznia annak, aki olvasott már úgy könyvet, hogy alig várja a végkifejletet. Bizonytal tudja, hogy ez nagyon emberi: belekukkantani a legutolsó fejezetbe, hogy a feszültséget, a nyugtalanságot, ami a könyv közepén – a cselekmény olvasásának hatására – elfog minket, feloldjuk. A titok feszítő, s a keresése is az; tudnunk kell a végét, hogy tovább tudjunk lépni a felfedezésében, mert a titok mélysége szinte felfoghatatlan: egyszerre vonzó és ijesztő. Ez nyilvánul meg a meghirdetés paradoxonában: Jézus végig arról beszél az embereknek, hogy ne árulják el senkinek a csodákat, amiket végbevitt, ugyanakkor ők folyamatosan erről beszélnek másokkal. Az evangélium végén pedig azt mondja, hogy mondjátok el mindenkinek, ám a szemtanúk mégis hallgatnak. Nem találnak ugyanis sza-

vakat a félelemtől, a megrendüléstől, s talán épp azért, mert amit Jézus közölni akart velük, feltámadásának tényét, épp az meghaladta a befogadóképességüket.

Márk arra emlékeztet minket, hogy amikor végre feltáru a titok, az ember gyakran nem tud mit kezdeni vele. Így lesz „az elhallgatások, félreértések, áttételes és beugrató kérdések evangéliuma” (59.). Evangéliuma végén a szerző visszaküld minket az elejére, hogy a döbbenetünket oldja, s arra próbáljon minket rávenni, hogy ne vonjunk le elhamarkodott következtetéseket az Isten országának titkáról. Gondoljuk át újra meg újra, óvatosan közelítve meg azt a paradoxont, hogy a passió történetének megkezdése előtt eltitkolt, félreértett csodáin keresztül ismerjük meg azt a Jézust, aki „örökre megváltoztathatja azt, amit Istenről mondhatunk” (59.).

A kötet harmadik fejezetének címe: Életre szóló Passió. Szent Márk evangéliumának mintegy harmada csakis Jézus szenvedéstörténetéről szól. A többi evangéliumi leírással összehasonlítva ez az arány még inkább felhívja a figyelmet Márk „titkára”. Passióábrázolása mintegy liturgikus ritmussal, pontos hely- és időmeghatározásokkal zajlik, kiemelve az isteni tervszerűség működését.

E tervszerűségből azonban egyszer csak Jézus teljesen magára hagyott alakja emelkedik ki: a tanítványaitól elhagyott, fizikailag is szenvedő, egyedüllétre és kiszolgáltatottságra ítélt Istené, aki egymaga viszi vállán megváltásunk keresztyét. Jézus áldozatának szempontjából ábrázolt események hangsúlyosan állítják középpontba azt a paradoxont, hogy ebben a tervszerűségben az áldozat az, aki bár nem ismeri az események pontos kimenetelét, kész megélni azok érthetetlen és erőszakos sorozatát. Ez teszi hasonlóvá Krisztust azokhoz az emberekhez, akiket a hatalom elszigetel, eltaszít és megsemmisít. Az áldozat magányának szemszöge Márk teológiája számára hihetetlen jelentőséggel bír. Jézus

hallgatása abszolút értéket ad az evangélium kulcsmondatának, amikor Jézus Isten kinyilatkoztató szavaival élve megtöri a csendet a főpap kérdésére adott válaszával: „Én vagyok”. Az Úristen szavai visszhangoznak ebben a szörnyen kínos helyzetben: igen, ő az, akit megvetnek, kiközösítenek, elítélnék és kivégeznek. Ugyanakkor övé a hatalom, az a hatalom, amely semmihez nem hasonlítható, amit mi eddig a földön a hatalomról tudtunk. A kiközösített Emberfiában vesz Isten szállást közöttünk, s az ő legkiszolgáltatottabb pillanatában jelentette ki önmagát. Jézus az életével fizet azért, hogy mi megpróbáljuk megérteni azt a hatalmas változást, amit az ő történetét megíró Márk már sejtett, és azért vetette papiruszra, hogy kiszabadítson minket téveszméinkből. A hatalom ezen új fogalmának kinyilatkoztatása elsöprő erővel bír az emberiség történetében: Isten a keresztre feszített Jézus legkiszolgáltatottabb pillanatában nyilvánítja ki önmagát.

Kedves olvasó, ugye érted, hogy ezt nem érted? Olvasd hát újra és újra Márk evangéliumát, hogy megsejts valamit e mindent átformáló, forradalmi üzenetből: egyetlen hatalom létezik, és az semmihez sem fogható. Csakis ő képes minket kiszabadítani azokból a gondolkodási sémákból, amik fogva tartanak minket. Félelmetes, ahogy az elhagyott és megölt Jézusban jelenti ki Isten önmagát. Ám a történetnek ezen a ponton még nincs vége. A titok, amelyre Márk már az elejétől fogva felkészít minket, íme itt áll előttünk, és próbáljuk befogadni azt.

A történetek rámutatnak arra a jézusi üzenetre, hogy miben áll hatalmának lényege: mindannyiunkért vállalta a szolgaságot, a kiszolgáltatottságot, hogy elmondja: ez az igazi hatalom, a szabadság hatalma, Isten hatalma, amely nem hasonlít semmiféle földi versengésre, ami a földi hatalommal jár. Egy olyan szeretet hatalma ez, amely saját szabályai szerint működik, nem a mieink szerint. Fel tud-

juk ezt fogni? – hangzik a kérdés. Legfeljebb próbálkozhatunk, de ha ezen az úton járunk, mindenképp érdemes és értelmes módon cselekszünk.

Már a könyv elején felmerül a Márk-evangélium szerzőségének kérdése. Feltételezhető ugyanis, hogy Márk jegyezte le, amit Péter, az első és legingatagabb szemtanú elmondott neki mindarról, amit Jézus mellett megélt és látott. Az a Péter, aki mikor Jézus kinyilatkoztatta isteni mivoltát a főpap előtt mondván „én vagyok”, épp azokban a pillanatokban megtagadta őt, mondván „nem ismerem azt az embert”. Nem nehéz azonosulnunk Péterrel, aki aligha fogta fel ott, az események forgatagában azt a titkot, amelynek keresése számunkra is egy élet feladata.

A lezárult „nyomozás” egyben új kalandra hívja az olvasót: az élő Krisztus egyre újabb és újabb keresésére: saját metanoiára, egész szemléletünk megváltoztatására. Lehet-e en-

nél egyértelműbb és vonzóbb kihívást állítani mindazok elé, akik végigolvassák ezt a magával ragadó bevezetőt Márk evangéliumához?

A kötet végén egyéni elmélkedésre vagy csoportos megbeszélésre szolgáló kérdéseket találunk. Ezek igen hasznosak abból a szempontból, hogy az olvasottak még mélyebben megérintsék szívünket. A kötet szerkesztését tekintve talán jobb lett volna az egyes fejezetek végére tenni a vonatkozó kérdéssort, ami tovább segíti az elmélkedést.

Az pedig egészen sajátos, hogy a kötet végén a nagybőjti időszak negyven napjára való javaslat is helyt kapott, amelynek segítségével a teljes Márk-evangéliumot kis szakaszokban naponta elmélkedheti át a messiási titkot fürkésző olvasó. Minden készen áll tehát számára, hogy Istennel találkozhasson Márk evangéliumában.

Thorday Attila